

POGINGEN TOT INTERNATIONALE MONETAIRE SAMENWERKING EN EENMAKING IN DE TWEEDE HELFT VAN DE 19de EEUW EN HUN NUMISMATIEK

J. Moens

Nu de euro een feit is geworden, en daarmee een internationale monetaire samenwerking is tot stand gebracht die haar weerga niet kent in de geschiedenis, is het wellicht interessant om eens terug te blikken naar de pogingen die in de tweede helft van de 19de eeuw hebben plaatsgevonden om te komen tot een monetaire samenwerking tussen de toenmalige grootmachten. Dit artikel zal zich hierbij beperken tot die pogingen die niet met succes zijn bekroond; daarnaast zijn er ook voorbeelden te melden van projecten van monetaire samenwerking die wel succesvol zijn geweest, zoals de zgn. Latijnse en Scandinavische Muntunies, maar deze zullen evenwel in dit artikel niet of hoogstens zijdelings aan bod komen. Bij het overzicht van de (mislukte) pogingen tot internationale monetaire samenwerking zal speciale aandacht worden besteed aan de numismatische sporen die ze hebben nagelaten. Aangezien het – zoals reeds gezegd – gaat om de mislukte pogingen, betreft het meestal stukken die niet verder zijn geraakt dan het proefstadium, en die bijgevolg zeldzaam tot zelfs uiterst zeldzaam zijn. Overigens roepen bepaalde van de stukken nog vragen op die voorlopig onbeantwoord blijven.

Hoewel dit artikel dus de periode 1850-1900 bestrijkt, en het overzicht logischerwijze zou moeten starten rond 1850, beginnen wij niettemin met een beschrijving van een Belgische medaille uit 1892, dus geslagen naar het einde van de beschouwde periode toe, niet uit nationaal chauvinisme (dit zou in een bijdrage over internationale samenwerking trouwens misplaatst zijn), maar wel omdat deze medaille het meest expliciet van alle verder nog aan bod komende numismatische voorwerpen verwijst naar de (poging tot) internationale monetaire samenwerking.

Het betreft hier een officieel uitgegeven medaille, geslagen door de Munt van Brussel, met op de voorzijde de beeldenaar van koning Leopold II zoals die ook is gebruikt op de 5-frankstukken, geslagen tot in 1876 (ze heeft trouwens ook de diameter van deze stukken); op de keerzijde staat een oude muntpers, met het omschrift «LES DÉLÉGUÉS À LA CONFÉRENCE INTERNATIONALE VISITENT LA MONNAIE DE BRUXELLES» en het jaartal 1892. De precieze datum van het bezoek is niet vermeld, maar situeert zich rond 1 december 1892. Deze medaille bestaat in meerdere metalen, maar daarop wordt later teruggekomen. Dit type is trouwens – met aangepaste legendes – ook nadien nog hernomen, met name bij het

muntbezoek van de toenmalige Minister van Financiën in 1899, en bij de muntbezoeken van vertegenwoordigers van de regeringen van het Groothertogdom Luxemburg in 1901, van Rusland in 1902, van Bulgarije in 1905 en van China in 1906 en in 1909. Het type van de keerzijde werd ook nog gebruikt in 1912, in combinatie met de beeldenaar van koning Albert I.

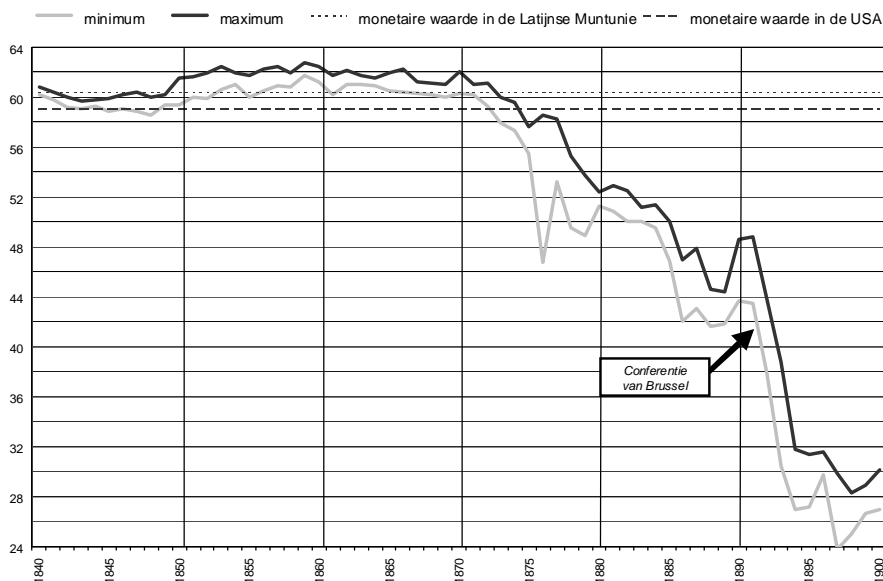

Hoewel de medaille uit 1892 niet expliciet aangeeft wat het onderwerp was van de conferentie, kan hierover geen twijfel bestaan: het ging om de deelnemers aan de internationale monetaire conferentie die te Brussel werd gehouden tussen 22 november en 17 december van dat jaar. De notulen van de zitting van 10 december vermelden trouwens expliciet dat de medailles in naam van de Belgische regering werden overhandigd aan de deelnemers. Nochtans was het niet de Belgische regering die het initiatief had genomen tot het bijeenroepen van deze conferentie: dit initiatief was uitgegaan van de regering van de Verenigde Staten, en zoals verder zal blijken, was Brussel als locatie voor de conferentie eerder als noodoplossing uit de bus gekomen, nadat een aantal andere regeringen hadden afgehaakt. Dit laat al vermoeden dat de conferentie onder geen al te gunstig gesternte van start ging, en dat de slaagkansen ervan dus eerder beperkt waren, wat trouwens is gebleken in de loop van de besprekingen.

Om één en ander beter te begrijpen, moet nader worden ingegaan op het concrete onderwerp dat deze conferentie moest behandelen, en dat erin bestond te zoeken naar oplossingen voor de voortdurende daling van de zilverprijs en de monetaire en economische problemen die uit deze daling voortvloeiden.

Inderdaad was de internationale monetaire toestand op dat moment reeds meer dan 20 jaar gekenmerkt door een daling in de zilverprijs, daling die het gevolg was van twee elkaar versterkende evoluties: langs de ene kant, een toename van het aanbod, door de ontdekking van rijke zilvermijnen in Noord-Amerika en een verbetering van de productieprocessen, zodat ook minder rijke zilverertsen toch op een rendabele manier konden worden geëxploiteerd – langs de andere kant, een daling van de vraag naar zilver, vooral nadat in 1871 het Duitse Keizerrijk de zilveren standaard ruilde voor de gouden standaard, en bijgevolg grote hoeveelheden Duitse zilverstukken moesten worden omgesmolten om het metaal te verkopen tegen goud.

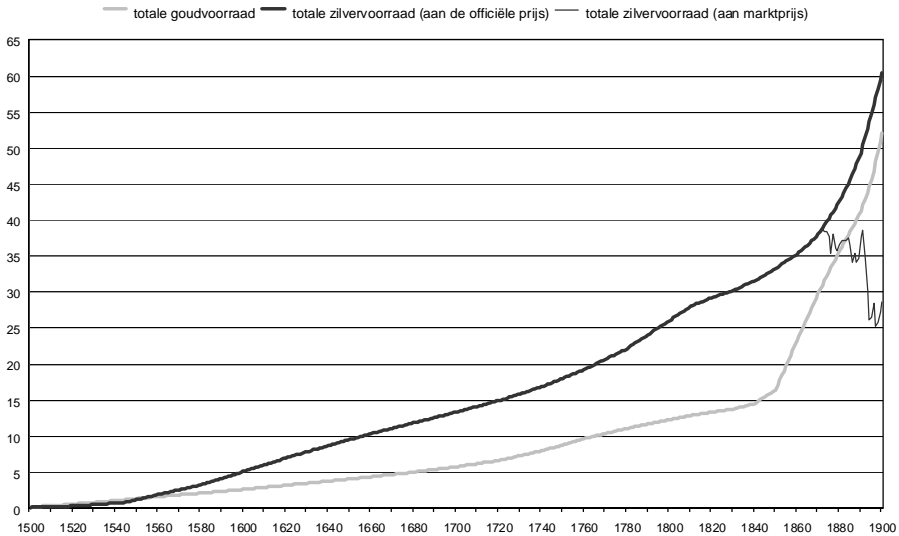
EVOLUTIE VAN DE ZILVERPRIJS (in pence per ounce)

Aanvankelijk kon een belangrijk deel van dit zilver nog worden omgezet in 5-frankstukken in de Munten van België en Frankrijk, maar nadat deze beide landen in 1873 overspoeld waren geworden met zilver, besloten ze in 1874, in het kader van de Latijnse Muntunie waarvan ze lid waren, de aanmuntning van zilveren 5-frankstukken te beperken, en vanaf 1876 op te schorten. Het onvermijdelijke gevolg hiervan was natuurlijk, dat de zilverprijs, die tot dan toe dicht rond de 200 frank had geschommeld (voor 1 kg met een gehalte van 900 ‰), in 1876, door paniekverkopen, zakte tot rond de 150 frank per kg, om zich nadien, d.w.z. in 1877-1878, terug licht te herstellen tot ongeveer 175 frank per kg. Het feit dat het zilver in het verdomhoekje was geduwd, en met andere woorden zijn rol als volwaardig muntmetaal – die het eigenlijk al sinds de uitvinding van het begrip «geld» vervulde – aan het kwijtraken was, vindt zijn oorsprong in een evolutie die toen al langer aan de gang was, en die ons terugvoert naar het midden van de 19de eeuw: aan het einde van de jaren 1840 en het begin van de jaren 1850 werden eerst in Californië en enkele omliggende staten, en kort daarna in Australië, nieuwe zeer rijke goudaders ontdekt, waarvan de exploitatie tot gevolg had dat de totale goudvoorraad die de voorbije twintig of meer eeuwen was opgebouwd, tegen 1873, dus op een 25-tal jaar tijd, meer dan verdubbelde.

Een gelijkaardig fenomeen, maar op een toch nog kleinere schaal, had zich enkele eeuwen tevoren reeds voorgedaan na de ontdekking van Amerika door Spanje, en dan vooral na de ontdekking van de rijke zilvermijnen in Zuid-Amerika.

EVOLUTIE VAN DE VOORRAAD AAN EDELE METALEN (in miljarden goudfrank)

Daar waar de toegenomen zilverproductie in de 16de eeuw vooral had geleid tot een stijging van de prijzen in Europa (dus tot inflatie), leidde de ontdekking van de nieuwe goudmijnen rond 1850 vooral tot een sterke economische expansie, en maar in zeer geringe mate tot prijsstijgingen. Beide fenomenen vormen trouwens een illustratie van dezelfde monetaire wet (de zgn. kwantitatieve theorie), die wordt uitgedrukt door de volgende wiskundige formulering:

$$\text{geldmassa} \times \text{omloopsnelheid} = \text{prijsniveau} \times \text{aantal transacties}$$

Deze wet is sinds zijn eerste formulering vanzelfsprekend geperfectioneerd, maar de grote krachtlijnen ervan blijven geldig. Hij kan als volgt worden geïnterpreteerd: wanneer de geldmassa toeneemt, en de omloopsnelheid (die overigens moeilijk kan worden gemeten) gelijk blijft, dan moet het prijsniveau stijgen (en is er m.a.w. inflatie) en/of moet het aantal transacties toenemen (wat neerkomt op economische expansie). Het omgekeerde is ook waar: wanneer de geldmassa inkrimpt, dan dalen de prijzen (en is er m.a.w. deflatie) en/of neemt het aantal transacties af (en is er economische recessie). In de jaren die volgden op de ontdekkingen van de nieuwe goudvoorraden rond 1850, heeft er zich inderdaad een fantastische economische groei-periode voorgedaan, die in belangrijke mate ook gesteund was op wetenschappelijke en technologische vooruitgang: de grote uitbreiding van de spoorwegnetten, de vervanging van zeilschepen door stoomschepen, de automatisering van meerdere industrietakken..., hebben allemaal bijgedragen tot deze expansie, waarbij – zoals reeds gezegd – de prijzen slecht in lichte mate stegen.

Tegen 1860 draaide de economie, en dan vooral in Frankrijk en België, op volle toeren. Niettemin deden er zich op de monetaire markten wel enkele spanningen voor, die het gevolg waren van het feit dat door het grote aanbod aan goud, de relatieve

waarde van dit metaal ten opzichte van zilver daalde. Aanvankelijk gaf dit geen grote problemen, maar met het uitbreken van de Amerikaanse burgeroorlog kwam hierin vanaf 1861 verandering, en wel om de volgende reden: de Verenigde Staten waren op dat moment nog helemaal niet de industriereus die ze in de daarop volgende decennia wel en snel zijn geworden, maar hadden rond 1860 een economische activiteit die nog in belangrijke mate gebaseerd was op landbouwproducten. Katoen nam hier een belangrijke plaats in, en werd vooral uitgevoerd naar de Britse textielregio rond Manchester. Door het uitbreken van de Amerikaanse burgeroorlog, viel de uitvoer van katoen naar Europa, en dus in de eerste plaats naar de Engelse textiel-fabrieken, nagenoeg stil. Deze fabrieken zochten naar een alternatief, en vonden dit in Brits-Indië, waarvan de uitvoer naar Europa in het loop van de jaren 1860 enorm toenam (wat overigens mede aan de basis lag van het graven van het Suez-kanaal). Onafhankelijk daarvan, maar met hetzelfde effect, had Frankrijk te kampen met een ziekte onder de zijderupsen, waardoor de invoer van zijde vanuit China naar Frankrijk sterk steeg. De handelsbalans tussen Europa en Azië vertoonde dus jaar na jaar belangrijke deficieten, en aangezien zowel Indië als China een zilveren standaard hadden, moesten voor het regelen van deze deficieten grote hoeveelheden zilvermetaal naar Indië en China worden verscheept.

In die omstandigheden was het natuurlijk onvermijdelijk dat de toegenomen vraag naar zilver, gekoppeld aan een gestegen aanbod van goud, leidde tot een stijging van de zilverprijs ten opzichte van de goudprijs, of – wat op hetzelfde neerkomt – tot een daling van de goudprijs ten opzichte van de zilverprijs. De Franse muntwetgeving uit 1803, die nadien ook door een aantal andere landen was overgenomen, voorzag echter in een vaste waardeverhouding tussen beide metalen van 15 ½ g zilver tegen 1 g goud. Aangezien de marktprijzen echter meer en meer van deze verhouding begonnen af te wijken, pleitten hoe langer hoe meer vooraanstaande economen en monetaristen er toen voor, om deze zgn. dubbele standaard op te geven, en over te stappen naar hetzij de gouden standaard, hetzij de zilveren standaard. Een meerderheid opteerde hierbij voor de gouden standaard, waarbij ze stelden dat dit metaal beter geschikt was voor landen waarvan de welvaart alsnog toenam. Dit zou dan betekenen dat de vrije aanmuntning van zilver zou moeten worden stopgezet, zodat particulieren enkel nog goud zouden kunnen laten aanmunten, en het zilvermetaal dat ze bezaten, enkel nog konden verkopen op de metaalmarkt tegen de marktprijs.

Zoals reeds gezegd, was op dat moment (begin van de jaren 1860) de marktprijs van het zilver hoger dan de officiële prijs, zodat m.a.w. de intrinsieke waarde van de zilverstukken hoger was dan hun nominale waarde. Speculanten profiteerden hiervan om de zilverstukken (en dan vooral de nieuwe, die nog niet waren afgesleten) uit de omloop te trekken en om te smelten, waarna ze het metaal met winst konden verkopen. Op die manier waren de meeste zilveren 5-frankstukken uit de omloop verdwenen, en om dit op te vangen was Frankrijk overgegaan tot de massale aanmuntning van kleine gouden 5-frankstukken (die trouwens niet zeer populair waren omdat ze snel afsleten en gemakkelijk verloren geraakten). Gaandeweg verdwenen ook de kleinere zilverstukjes van 2 frank en minder uit de omloop, en hiervoor was het natuurlijk niet meer mogelijk een vervanging door goudstukjes te voorzien, omdat deze te klein zouden zijn. Om te vermijden dat speculanten deze stukjes zouden omsmelten om te profiteren van de metaalwaarde, verlaagden eerst Zwitserland, en daarna Italië en Frankrijk, het zilveragehalte ervan. Ook België wilde hiertoe over-

gaan, maar vond het wenselijk om dit te doen in overleg met de genoemde landen, wat leidde tot de oprichting, eind-1865, van de zgn. Latijnse Muntunie 1/.

Het belang van deze muntunie mag – vanuit het standpunt van internationale monetaire samenwerking – eigenlijk niet worden overdreven, omdat alle leden reeds hetzelfde monetair systeem hadden (nl. gebaseerd op de Franse muntwet van germinal an XI), zodat de conventie die eind-1865 werd ondertekend dus eerder een *de jure* bevestiging was van een *de facto* reeds bestaande toestand. Hoewel België, Italië en Zwitserland poogden het overschakelen van de dubbele naar de gouden standaard op de agenda te plaatsen van de conferentie van de Latijnse Muntunie in 1865, slaagden zij daar niet in, omdat de Franse regering van Napoleon III vasthield aan de bestaande dubbele standaard. Overigens was het ook onder impuls van de Franse regering (en dus van Napoleon III) geweest, dat de conventie die werd ondertekend, expliciet de mogelijkheid openliet dat andere landen zouden toetreden tot de unie, mits ze de munttypes ervan overnamen 2/. Het werd evenwel al snel duidelijk dat een eventuele veralgemening van het monetair systeem van de Latijnse Muntunie maar mogelijk zou zijn, indien de vraag van de standaard toch ten gronde zou worden bestudeerd en beslecht in het voordeel van de gouden standaard. Frankrijk werkte toen reeds enige tijd aan de voorbereiding van een wereldtentoonstelling die in Parijs zou worden gehouden in de loop van 1867, en de Franse regering besliste deze manifestatie te koppelen aan de organisatie van verschillende internationale conferenties, waaronder er twee hier het vermelden waard zijn, aangezien hun werkdomein gebonden was aan de monetaire eenmaking: de eerste conferentie, en de belangrijkste voor deze bijdrage, was er één die tot doel had, te zoeken naar een universeel monetair systeem, dat door alle zgn. «*nations commerciales*» zou worden overgenomen – de tweede conferentie had betrekking op de veralgemening van het decimaal stelsel van maten en gewichten, dat toen nog aan een opmars bezig was, en dat dus onrechtstreeks kon bijdragen tot de veralgemening van het Frans monetair systeem, dat immers gebaseerd was op het decimaal stelsel. Overigens had Napoleon III er voor gezorgd dat de voorbereiding van deze beide conferenties verliep onder het toezicht van zijn neef, prins Jérôme-Napoléon, langs wie hij dus persoonlijk de zaken van nabij kon opvolgen.

De eerste conferentie (deze met een puur monetair karakter) ging van start op 17 juni 1867 onder het voorzitterschap van E. de Parieu, die ook reeds voorzitter was geweest van de conferentie die had geleid tot de oprichting van de Latijnse Muntunie nauwelijks anderhalf jaar daarvoor. Blijkbaar was afgesproken dat er eerst een aantal technische vergaderingen zouden worden gehouden onder zijn (inderdaad deskundige) leiding, en dat de laatste vergaderingen zouden worden voorgezeten door prins Jérôme-Napoléon, die dan de eer van het succes kon opstrijken. Tijdens de eerste vergaderingen hield de Britse delegatie zich afzijdig van de discussies, waardoor deze inderdaad vlot verliepen. Zo ontstond er snel consensus over het feit dat de gouden standaard inderdaad dé standaard van de toekomst was, ter vervanging van de zilveren en de dubbele standaard, en dat het dan aangewezen was dat er een aligering van de verschillende bestaande munteenheden zou worden doorgevoerd, zodat deze in eenvoudige verhoudingen zouden staan tot de Franse frank of veelvoud van 5 ervan. Concreet werd er gepleit voor de invoering van stukken van 25 frank en van 15 frank. Dit zou betekenen dat het Britse pond (dat op dat moment ongeveer 25,2 frank waard was), de Amerikaanse dollar (waarvan het vijfvoud onge-

veer 25,9 frank waard was) en de Nederlandse gulden (waarvan het twaalfvoud nagenoeg 25,0 frank waard was) licht zouden moeten worden gedevalueerd, terwijl de Noord-Duitse thaler (waarvan het viervoud toen ongeveer 14,8 frank waard was) en de Oostenrijkse en Zuid-Duitse gulden (waarvan het tienvoud ongeveer 24,7 frank waard was) lichtjes zouden moeten worden geherwaardeerd.

Op de eerste vergadering die dan door prins Jérôme-Napoléon werd voorgezeten, hielden de Britse vertegenwoordigers echter een toespraak die een domper zette op het optimisme dat was gegroeid: zij verklaarden dat er geen sprake van kon zijn dat de deelname van Groot-Brittannië aan de conferentie zou mogen worden aanzien als een bereidheid om aan de waarde van het pond te raken, ook al kwam het voorstel neer op een waardeaanpassing met minder dan 1 %. Om geen gezichtsverlies te leiden, werd dan in de conclusies van de conferentie overeengekomen dat de verschillende regeringen de aanbevelingen van de conferentie in hun respectieve landen verder zouden doen onderzoeken door gespecialiseerde commissies, wat in een aantal landen inderdaad ook is gebeurd, maar wat dus inhield dat de conferentie zelf tot geen vaste afspraken kwam.

Voor wat de numismatiek betreft kan worden opgemerkt dat er meerdere medailles zijn uitgegeven n.a.v. deze wereldtentoonstelling, maar dat geen enkele ervan specifiek verwijst naar de monetaire conferentie.

Onmiddellijk na het beëindigen van de conferentie werden er bilaterale onderhandelingen opgestart tussen Frankrijk en Oostenrijk-Hongarije, dat het jaar voordien een oorlog tegen Pruisen had uitgevochten en verloren, en zich uit de Duitse Muntunie had teruggetrokken en nu aansluiting zocht bij de Latijnse Muntunie, of minstens bij het Franse muntsysteem. Oostenrijk-Hongarije was bereid zijn gulden te herwaardeeren, zodat het tienvoud ervan exact zou overeenstemmen met 25 frank, wat neerkwam op een revaluatie met ongeveer 1,25 %. Deze bereidheid was echter grotendeels platonisch, omdat er op dat moment bijna geen goud circuleerde in Oostenrijk, dat tengevolge van de vele oorlogen die het al had moeten voeren, aangewezen was op papiergeld. Niettemin werd er toch een ontwerp van conventie afgerond, waarbij voor Frankrijk opnieuw de Pariëu als onderhandelaar optrad. Deze overeenkomst voorzag in de uitgifte van Oostenrijkse stukken van 10 gulden = 25 frank, die dan door de Franse Rijkskassen zouden worden aanvaard, maar zonder dat Frankrijk hierbij verplicht was zelf ook goudstukken van 25 frank uit te geven, aangezien deze waarde niet voorkwam in de conventie van de Latijnse Muntunie. Niettemin liet de Pariëu proefstukken van 25 frank slaan door de Munt van Parijs, maar deze stukken hebben dus eigenlijk geen officieel karakter, omdat ze zijn uitgegeven op initiatief en op kosten van de Pariëu zelf. Waarschijnlijk om de kosten te drukken, opteerde deze voor een zeer eenvoudig ontwerp, met op de voorzijde enkel het hoofd van Napoleon III (zonder titulatuur), en op de keerzijde de dubbele waarde aanduiding 10 florins = 25 francs in een cirkel, maar nagenoeg zonder enige versiering. Hierbij valt het op dat de voorzijde het hoofd draagt zoals het voorkomt op de Franse zilverstukken uit die periode, dus naar links kijkend, terwijl op de goudstukken van Napoleon III, diens hoofd naar rechts kijkt. De reden hiervan is niet duidelijk.

Uit de archieven van de Munt van Parijs blijkt dat de Pariëu 15 muntplaatjes liet voorbereiden, waarvan er echter 2 braken bij het slaan, zodat er dus oorspronkelijk

slechts 13 exemplaren van dit proefstuk werden aangemunt. Hiervan schonk de Pariëu er 6 aan leden van de Franse keizerlijke familie, terwijl de rest werd verdeeld onder Franse en Oostenrijkse hoogwaardigheidsbekleders.

Ondertussen bleek dat ook de regering van de Verenigde Staten wel bereidheid vertoonde om de waarde van de dollar licht aan te passen, zodat hij exact zou overeenstemmen met 5 frank (dit betekende concreet een devaluatie met 4 %). Hierbij mag echter niet worden vergeten dat de geldomloop in de Verenigde Staten toen, als gevolg van de Burgeroorlog, vooral bestond uit papiergeld, waarbij goud een premie genoot ten opzichte van het papiergeld $\frac{3}{4}$. Niettemin besloot de Pariëu, teneinde ook de Amerikaanse regering over de brug te halen, 15 exemplaren met een dubbele waardeandauiding van 25 francs = 5 dollars te laten slaan (samen met nog 2 exemplaren met de waardeandauiding in florins). Deze stukken waren, op de vermelding van de waarde in dollar na, identiek aan de stukken van 10 florins = 25 francs.

Al deze stukken werden geschonken aan vooraanstaande personaliteiten, waaronder verschillende deelnemers aan de conferentie van 1867. Trouwens, om ook de Britse regering te overhalen, schonk de Pariëu één van de exemplaren van het stuk van 25 francs = 5 dollars aan de voorzitter van de commissie die de Britse regering had opgericht om de toepassing van de beslissingen van de conferentie van 1867 te bestuderen (*zie infra*), maar dit heeft uiteindelijk geen effect gehad, omdat Groot-Brittannië vasthield aan de bestaande waarde van het pond (en trouwens evenmin het decimaal stelsel wenste in te voeren).

Deze proefstukken bleken al snel populair, en in de jaren 1870 tot 1872 werden, volgens de archieven van de Munt van Parijs, nog eens 20 exemplaren van beide types samen geslagen (vermoedelijk 10 van elk type), hoewel op dat moment al duidelijk was dat de droom van een universeel monetair systeem vervlogen was, zoals verder zal blijken. Volgens de archieven werden deze bijkomende exemplaren o.a. geslagen op vraag van twee Belgen, nl. een lid van de familie Nothomb en een zekere Bri-chaut, wiens naam regelmatig opduikt in numismatische publicaties uit die tijd, en wiens vraag om dergelijke proefstukken te kunnen aanschaffen werd aanvaard, niet omwille van zijn numismatische verdiensten, maar wel omdat hij had ingestaan voor de opvang van Franse vluchtelingen in België tijdens de Frans-Duitse oorlog van

1870-1871. Voor de anekdote kan ook worden vermeld, dat nog in 1880 het Weens Penningkabinet vroeg om 1 exemplaar van elk type te laten slaan om de stukken te vervangen die het een 10-tal jaar tevoren had gekregen, maar die blijkbaar waren verdwenen; deze aanvraag werd echter geweigerd door de Franse Minister van Financiën, die liet weten dat het Weens Penningkabinet maar moest proberen deze stukken te kopen bij een munthandelaar.

Al met al blijken er dus 25 exemplaren van elk type te zijn geslagen, en deze komen inderdaad met een zekere regelmaat voor in belangrijke veilingen.

Zoals reeds gezegd, belastte de Britse regering een commissie met een onderzoek naar de wenselijkheid om de aanbevelingen van de conferentie van Parijs in de praktijk om te zetten, wat zou neerkomen op een lichte devaluatie van het pond, en waarbij het dan voor de hand lag dat Groot-Brittannië tegelijkertijd ook het decimaal stelsel van maten en gewichten zou invoeren. In het kader van de werkzaamheden van deze commissie werden drie proefstukken uitgegeven met een dubbele waardeaanduiding.

Het eerste betreft een zilveren proefstuk uit 1867, met als waardeaanduiding ten (10) pence = one (1) franc. De penny waarvan sprake heeft een aangepaste waarde van $1/250$ i.p.v. $1/240$ van een pond: er bestond inderdaad een plan om de onderverdeling van het pond te decimaliseren, door als basiseenheid een aangepaste farthing te nemen ter waarde van $1/1.000$ i.p.v. $1/960$ van een pond (1 farthing = $1/4$ penny); 10 pence = 1 franc zouden dan equivalent zijn met $40/1.000 = 1/25$ van een pond, en bijgevolg 1 pond met 25 frank.

Een tweede betreft een gouden proefstuk met als waardeaanduiding 5 francs = double (2) florin, waarbij de florin gelijk was aan 2 shilling of dus aan $1/10$ van een pond. Anders gezegd, was dit stuk dus gelijk aan $2/10$ van een pond, wat dus inderdaad neerkwam op een aanpassing van het pond aan de aanbevelingen van de conferentie (nl. 1 pond = 25 frank). Dit stuk zou zowel met gladde rand als met kartelrand zijn geslagen.

Het derde stuk is een gouden proefstuk met de waardeaanduiding one (1) ducat = one hundred (100) pence, waarbij de penny in kwestie eveneens $1/250$ van een pond waard was. Anders gezegd betreft het dus – bij een waarde van het pond gelijk aan 25 frank – een stuk van $25 \times 100/250 = 10$ frank. Dat dit stuk de vermelding «ducat»

draagt, is eigenlijk verwonderlijk, omdat een gouden ducaat ongeveer 12 i.p.v. 10 frank waard was.

Voor de volledigheid kan worden opgemerkt dat deze drie stukken op de voorzijde het hoofd van koningin Victoria dragen, met een beeldenaar die in 1866 was ingevoerd voor sommige stukken van de kroonkolonie Hong Kong.

Zoals reeds gezegd, bestond er ook in de Verenigde Staten bereidheid om de waarde van de dollar aan te passen, zodat 1 dollar exact zouden overeenstemmen met 5 frank (i.p.v. $\pm 5,18$ frank), en er is inderdaad uit deze periode een proefstuk gekend met de dubbele waardeaanduiding 5 dollars = 25 francs, dat werd geslagen in 1868, maar enkel in koper en in aluminium. Het hoofd van de Vrijheid op de voorzijde behoort waarschijnlijk tot de minst fraaie die ooit zijn gegraveerd, maar omwille van de hierboven reeds vermelde feiten is dit zeker niet de reden waarom dit stuk nooit werd uitgegeven.

Behalve deze interessante – en uiterst zeldzame – proefstukken zijn er echter ook koersmunten uitgegeven die zich inschrijven in de pogingen voor het tot stand brengen van een universeel monetair systeem. Het betreft in de eerste plaats het goudstuk van 10 francs, dat Zweden heeft uitgegeven tussen 1868 en 1872, en dat was bedoeld om de internationale handel te vergemakkelijken. Hiervan is echter voor slechts ongeveer 800.000 frank geslagen, zodat de impact ervan uiteindelijk gering moet zijn gebleven (overigens zijn de voorziene stukken van 25, 50 en 100 francs nooit uitgegeven). Op het moment dat de uitgifte van dit stuk zou worden goedgekeurd, ijverde de Parieu er bij zijn Zweedse vriend en bankier Wallenberg voor om het de benaming *europa* te geven, maar uiteindelijk werd gekozen voor de naam *carolin*, naar de Zweedse koning Karel XV Gustaaf, die de idee van internationale monetaire samenwerking genegen was, in feite tegen de wensen van zijn eigen regering in (Zweden behield trouwens zijn bestaand muntsysteem, gebaseerd op de zilveren *riksdaler riksmynnt*).

Daarnaast is Oostenrijk-Hongarije, niettegenstaande het mislukken van de onderhandelingen met Frankrijk in 1867, in 1870 overgegaan tot de aanmunting van goudstukken met een dubbele waarde aanduiding van 8 florijn = 20 frank en van 4 florijn = 10 frank, maar dus niet van 10 florijn = 25 frank. Deze stukken zijn geslagen tot in 1892, voor een totaal bedrag van ongeveer 180 miljoen frank. Ze circuleerden vooral in de Balkanlanden, maar hadden ook officiële koers in de landen van de Latijnse Muntunie.

Oostenrijk

Hongarije

De conferentie van 1867 heeft dus het vooropgezette doel, nl. de creatie van een universeel monetair systeem, niet kunnen realiseren. Niettemin zijn verschillende landen toch overgegaan tot het invoeren van het systeem van de Franse frank (vb. de Pauselijke Staten, Roemenië, Servië en Spanje), maar zij deden dit puur op eigen initiatief, m.a.w. zonder dat dit kaderde in een grotere internationale samenwerking (de muntstukken van deze landen circuleerden dus enkel binnen de eigen landsgrenzen). Was het praktisch resultaat dus misschien eerder gering, het wetenschappelijk resultaat van de conferentie van 1867 was echter wél belangrijk: meer en meer monetaristen raakten er van overtuigd dat de gouden standaard als ideaal moest worden nagestreefd, ter vervanging van de zilveren of de dubbele standaard; hun tegenstanders waarschuwden er echter voor, dat indien teveel landen de gouden standaard zouden aannemen (en dus de monetaire functie van het zilvermetaal sterk zou worden beperkt), er een tekort aan goud zou ontstaan, wat zou leiden tot een onvoldoende geldvoorraad om de economische expansie in stand te houden. Niettegenstaande deze waarschuwingen – en allicht uit een zekere vorm van jaloersheid ten opzichte van het toen reeds sterk geïndustrialiseerde en handeldrijvende Engeland – besliste het eengemaakte Duitse Rijk in 1871 zijn zilveren standaard te vervangen door de gouden standaard. Deze overgang werd vanzelfsprekend vergemakkelijkt door de oorlogsschatting die Frankrijk na zijn nederlaag in de Frans-Duitse oorlog moest betalen, en die opliep, intresten inbegrepen, tot het toen fenomenale bedrag van meer dan 5,3 miljard frank. Ondanks pleidooien van Duitse economen om hierbij de nieuwe munteenheid een waarde te geven, gelijk aan de Franse frank, werd geopteerd voor een eigen munteenheid, de mark, gelijk aan 1/3 van de vroegere thaler, maar die in geen eenvoudige waardeverhouding stond tot de frank (1 frank = 0,81 mark), het pond (1 pond = 20,43 mark) of de dollar (1 dollar = 4,20 mark).

De Scandinavische landen, die het grootste deel van hun handel met Duitsland voerden, volgden in 1872 dit voorbeeld door samen te opteren voor de gouden standaard, gebaseerd op de kroon, die evenmin als de mark in een eenvoudige verhouding stond ten opzichte van de voornaamste andere munteenheden (1 frank = 0,72 kroon, 1 pond = 18,16 kroon en 1 dollar = 3,73 kroon).

Van grootschalige internationale monetaire samenwerking was er dus geen sprake meer, en er zijn dan ook geen nieuwe muntstukken meer uitgegeven met internationale koers (zo kwam er, door de oprichting van de Scandinavische Muntunie, trouwens een einde aan de aanmunting van de *carolins*). Wel is er nog een Amerikaans proefstuk gekend uit 1874, met de waarde aanduiding 10 dollar en het equivalent ervan in Britse ponden, Duitse marken, Scandinavische kronen, Oostenrijkse guldens en franken van de Latijnse Muntunie. Dit stuk droeg de vermelding «UBIQUE», Latijn voor «overal (geldig)», maar het is duidelijk dat de gebroken waarde aanduidingen (vb. 51,81 frank) het succes van dit initiatief in de weg stonden. Overigens is het interessant vast te stellen dat de waarde aanduidingen niet alle helemaal correct waren: zo was de tegenwaarde van 10 Amerikaans dollar 51,83 i.p.v. 51,81 frank resp. 41,98 i.p.v. 41,99 mark.

Hierbij kan worden opgemerkt dat van dit stuk een aangepast ontwerp op papier is gemaakt in 1876, waarbij de waarde aanduiding 10 dollars verhuisde naar de voorzijde, en de plaats van de waarde aanduiding in dollar op de keerzijde werd vervangen door een waarde aanduiding in Russische roebel (nl. 12,58 roebel). Dit ontwerp is echter nooit gematerialiseerd in metaal.

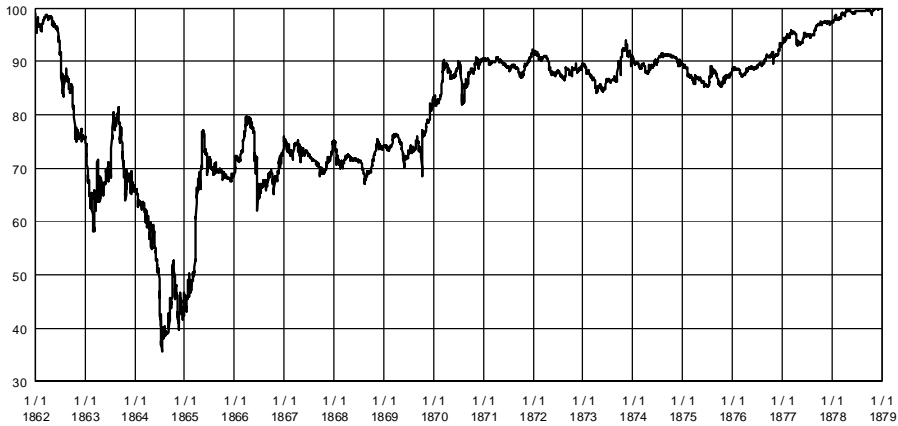
Al met al was het enige waarover de regeringen van de toenmalige *nations commerciales* het wel eens waren, het feit dat de gouden standaard dé muntstandaard van de toekomst was, en dat de rol van het zilver als volwaardig muntmetaal uitgespeeld was. Uit deze periode dateert ook de benaming «hinkende» of «kreupele standaard» waarmee toen de dubbele standaard van de Latijnse Muntunie werd aangeduid.

In de eerste helft van de jaren 1870 kwam er een einde aan de economische expansieperiode die 25 jaar tevoren was gestart met de ontdekking van de goudaders in Californië en Australië, en begon de economische motor te sputteren. Aanvankelijk viel dit niet op, en waren er, monetair gezien, zelfs een aantal positieve evoluties, meer bepaald door het feit dat de Amerikaanse regering het voornemen bekend maakte om de papieren omloop van de zgn. *greenbacks* die waren uitgegeven tijdens de burgeroorlog, te vervangen door een omloop van munten in edel metaal, of anders gezegd, om deze *greenbacks* inwisselbaar te maken in edel metaal. Hierbij werd 1 januari 1879 als begindatum voor de inwisselbaarheid vooropgezet. Ter voorbe-

reiding hiervan werkte de Amerikaanse regering een meerjarenplan uit, waardoor de koers van de *greenbacks* geleidelijk aan zou stijgen, tot ze terug *a pari* zouden zijn met de edele metalen. In dit kader werd in 1872 besloten, de bestaande muntwetgeving te herzien en te coördineren in één enkele nieuwe wet. Deze taak werd toevertrouwd aan een zekere Knox, wiens naam later is verbonden aan Fort Knox, waar de goudvoorraad van de Verenigde Staten van Amerika en van een aantal andere landen is opgeslagen. In deze nieuwe wet, die in 1873 werd goedgekeurd, werd het zilverstuk van 1 dollar echter niet meer opgenomen, maar werd enkel nog de mogelijkheid voorzien dat particuliere houders van zilvermetaal dit konden laten aanmunten in handelsdollars (*trade dollars*), bestemd voor de handel met Zuidoost-Azië. Deze handelsmunten waren aanvankelijk ook in beperkte mate wettig betaalmiddel in de Verenigde Staten zelf, maar dit werd in 1876 afgeschaft. De eliminatie van het zilveren dollarstuk (en dus van de vrije aanmunting ervan) kreeg in 1873 weinig of geen aandacht, omdat er sowieso op dat moment toch geen zilveren dollars in omloop waren o.w.v. de grote papieromloop. Dit vormt trouwens een goede illustratie van de zgn. wet van Gresham, die bepaalt dat het slechte geld (met name de bankbiljetten) het goede geld (met name de munten in edele metalen) uit de omloop verdrijft. Bovendien ware het voor de eigenaars van de zilverbijzettingen, tegen de marktprijs die het zilver op het moment dat deze wet werd goedgekeurd, nog altijd had, toch voordeliger geweest om dit als metaal uit te voeren, in plaats van het te laten omzetten in dollarstukken aan het vroegere munttarief van \$ 1,29 per *ounce* zuiver zilver. Hierin kwam echter al snel verandering: door de daling van de zilverprijs die vanaf 1873 inzette, zou het toch voordelig geworden zijn om het metaal te laten omzetten in zilveren dollarstukken, maar aangezien de wet deze mogelijkheid niet meer voorzag, kwamen de eigenaars van de zilverbijzettingen tot de vaststelling, dat hierdoor mooie winstkansen aan hun neus voorbijgingen.

In die omstandigheden werd de nieuwe muntwet van 1873 al snel omschreven als «een misdaad», de zgn. «*crime of 1873*», en men ging zelfs zover om hierin een samenzwering te zien van het Engels grootkapitaal, dat tijdens de burgeroorlog voor grote bedragen had ingetekend op leningen van de Amerikaanse regering, en kost wat kost wilde vermijden dat deze leningen zouden worden terugbetaald met zilveren dollars i.p.v. met goud. Om die reden zou Engeland Amerikaanse politici hebben omgekocht om de wet van 1873, die de aanmunting van zilveren dollars dus niet langer meer toeliet, goed te keuren. Deze beschuldigingen waren op niets gebaseerd, maar vormen wel een goed voorbeeld van de demagogie die in de daaropvolgende decennia vaker aan bod zou komen bij de discussies van de monetaire problematiek, vooral dan in de Verenigde Staten.

GOUDWAARDE VAN DE GREENBACKS
(aantal \$ in goud voor \$ 100 in papier)

Wat in ieder geval juist is, is dat de Amerikaanse regering, in haar streven om de *greenbacks* vanaf 1 januari 1879 terug inwisselbaar te maken tegen edel metaal (in de praktijk dus tegen gouden dollars), een deflatiepolitiek voerde, waarbij de prijzen van de goederen, in papieren dollars uitgedrukt, dus elk jaar zakten. Hoe nobel dit streven ook was, toch leidde het bij bepaalde delen van de bevolking tot ongenoe-gen, omdat deze de daling van de prijzen interpreterden als een aanslag op hun in-
komen. Op een bepaald moment werd zelfs de *Greenback Party* opgericht, maar die had maar weinig succes bij de verkiezingen. Niettemin vond de roep naar een her-
ziening van de muntwet van 1873, waardoor de «goede oude zilveren dollar» op-
nieuw volledig in ere zou worden hersteld, veel gehoor bij het grote publiek.

De aanhangers van deze herziening vormden een bont gezelschap. Het bestond deels uit een aantal goedmenende (en trouwens vooruitziende) economen en monetaristen (overigens niet alleen in Amerika, maar ook in Europa), die ervoor waarschuwden dat de onttroning van het zilver als muntmetaal zou leiden tot een stijging van de waarde van het goud, dat dan nog als enig volwaardig muntmetaal zou overblijven; daardoor zou er een veralgemeende deflatie optreden, die altijd verlamkend werkt op de economische activiteit ^{4/}. Om dit te vermijden, lanceerde een econoom in 1876 een plan waarbij de handeldrijvende landen in onderlinge samenwerking zouden overgaan tot de uitgifte van zilverstukken die door alle aan het plan deelnemende landen als wettig betaalmiddel zouden worden erkend; deze zilverstukken zouden op de voorzijde de landkaart van het land van uitgifte dragen (het kiezen van landkaarten als afbeelding op de munten en bankbiljetten in euro is dus zeker geen nieuw idee). Een andere econoom stelde een alternatief voor, waarbij – als dan toch werd gekozen voor didactische voorstellingen – dan bijvoorbeeld ook de tafels van vermenigvuldiging konden worden afgebeeld. Dergelijke voorstellen werden met veel *sérieux* verdedigd in de economische vakpers.

Daarnaast toonden vanzelfsprekend ook de eigenaars van de rijke zilvermijnen die in de jaren 1860 waren ontdekt in een aantal westelijke staten van de Verenigde Staten van Amerika (vb. Nevada, Colorado, ...), en waarvan de ontginning in de jaren 1870 op volle toeren draaide, zich grote voorstanders van het eerherstel (= prijsherstel) van het zilver. Deze lobbygroep beschikte over voldoende financiële middelen om op grote schaal propaganda te maken voor dit idee, en slaagde er ook in om politici voor hun kar te spannen. Het Amerikaanse kiessysteem leidt met zijn twee grote partijen gemakkelijk tot polarisering, die dan vaak met populistische argumenten wordt aangewakkerd. Daarnaast bevoordeelt de manier waarop de Amerikaanse Senaat is samengesteld (nl. twee senatoren per staat, onafhankelijk van het aantal inwoners), de staten met een laag aantal inwoners, waartoe een aantal staten behoorden die rijke zilvermijnen op hun grondgebied hadden. Op die manier telde het Amerikaans Congres in 1877 een belangrijk aantal voorstanders van het eerherstel van het zilver, en werd door parlamentslid Bland een voorstel van wet ingediend, dat zou neerkomen op het herinvoeren van de vrije aanmunting van zilver, dus voor rekening van particulieren. Tijdens de bespreking van dit wetsvoorstel werd gepleit voor het uitwerken van een systeem van wat toen «universeel bimetallisme», of in een iets bescheidener vorm, «internationaal bimetallisme» werd genoemd, en dat er op zou neerkomen dat een zo groot mogelijk groep landen beide metalen goud én zilver als volwaardige muntmetalen zouden aanvaarden, met een vaste en voor ieder land dezelfde waardeverhouding.

De goedkeuring van dit wetsvoorstel door het Huis van Afgevaardigden in de loop van 1877 leidde onmiddellijk tot een koersdaling van het Amerikaans waardepapier in Londen, hetgeen de Amerikaanse regering natuurlijk niet goed uitkwam, omdat deze nog een aantal leningen moest uitgeven om de inwisselbaarheid van de *greenbacks* op 1 januari 1879 te kunnen realiseren, en zij hiervoor aangewezen was op de kapitaalmarkt van Londen. Bijgevolg diende senator Allison een amendement in, dat bepaalde dat de aanmunting van zilveren dollars niet zou gebeuren voor rekening van particulieren, maar wel van de Amerikaanse schatkist, die verplicht werd elke maand voor een bedrag van minstens 2 en hoogstens 4 miljoen dollar zilver aan te kopen aan de geldende marktprijs, en dit om te zetten in dollarstukken; daarnaast werd ook een amendement goedgekeurd, dat bepaalde dat de Amerikaanse regering het initiatief moest nemen tot het bijeenroepen van een internationale monetaire conferentie, teneinde na te gaan hoe – via internationale samenwerking – het zilver terug zijn rol van volwaardig muntmetaal zou kunnen vervullen. De toenmalige president sprak zijn veto uit tegen deze wet, maar dit werd begin 1878 met de nodige 2/3-meerderheid weggestemd. Op dat moment was de prijs van het zilver met een dikke 10 % gedaald ten opzichte van het niveau van vóór 1873. Anders gezegd, moest er zo'n 17 g zilver worden betaald voor 1 g goud, daar waar dit tot in dat jaar 15 ½ g was geweest in Frankrijk en de andere landen van de Latijnse Muntunie, en 16 g in de Verenigde Staten 5.

In toepassing van deze zgn. *Bland-Allison Act* nam de Amerikaanse regering in de eerste plaats contact op met Frankrijk, dat weliswaar de aanmunting van zilveren 5-frankstukken had opgeschort, maar dat officieel nog steeds een dubbele standaard had, en waarvan dus kon worden verwacht dat het positief zou staan tegenover het idee van de internationale conferentie. De Franse regering was inderdaad bereid om

de conferentie in kwestie te organiseren in Parijs. Het enthousiasme bij de voornaamste andere landen was echter gering: Groot-Brittannië wenste beleefdheids-halve wel in te gaan op de uitnodiging, maar liet van in het begin weten dat zijn afgevaardigden geen enkel mandaat hadden om wijzigingen aan de bestaande gouden standaard te aanvaarden, en enkel aan de besprekingen zouden deelnemen om inlichtingen te geven; het Duitse Rijk, dat met zijn overstap van de zilveren naar de gouden standaard in 1871 in feite mee aan de basis lag van de waardedaling van het zilver, wenste zelfs niet in te gaan op de uitnodiging, niettegenstaande het feit dat het zich, na het sluiten van de munthuizen in de landen van de Latijnse Unie voor het overbodig geworden Duits zilvermetaal, verplicht zag dit te verkopen op de markt in Londen aan steeds lagere prijzen.

Het was dus eigenlijk al op voorhand duidelijk dat deze zgn. Amerikaanse conferentie niet veel praktische resultaten kon opleveren. De conferentie, die is doorgegaan in augustus 1878, is inderdaad niet veel verder gekomen dan een algemene principieverklaring, waarbij werd overeengekomen dat de deelnemende regeringen de rol van zilver als muntmetaal niet verder zouden afzwakken. Deze conferentie werd onmiddellijk gevolgd door een conferentie van de vijf leden van de Latijnse Unie, die besloten hadden de overeenkomst uit 1865 die hen nog bond tot 31 december 1879 en nadien kon worden verlengd voor 15 jaar, zeker niet zomaar te hernieuwen, maar te vervangen door een nieuwe overeenkomst, die voorzag dat de aanmuntning van zilveren 5-frankstukken voortaan volledig zou worden verboden. In feite ging deze beslissing dus regelrecht in tegen de vrome wens van de Amerikaanse conferentie, die juist had gepleit voor het eerherstel van het zilver.

Deze Amerikaanse conferentie heeft als dusdanig blijkbaar geen numismatische sporen nagelaten onder de vorm van munten of medailles. Wél werden er tijdens de conferentie voorstellen geformuleerd om de vaste waardeverhouding tussen het goud en het zilver niet alleen wettelijk, maar ook fysisch vast te leggen, door munten uit te geven in een zilver-goudlegering, bestaande uit 15 ½ delen zilver tegen 1 deel goud, verhouding die overeenstemde met de waardeverhouding tussen beide metalen zoals die *de facto* was vastgelegd in de Franse muntwet uit 1803. Van Frankrijk is in deze legering een proefstuk uit 1879 gekend van 10 frank, dat eigenlijk een combinatie was van een zilverstuk van 5 frank (met een gewicht van 25 g) en een goudstuk van 5 frank (met een gewicht van $25/15,5 = 1,613$ g), waardoor het totaalgewicht uitkwam op 26,613 g.

In de Verenigde Staten van Amerika werd in 1879 en 1880 geëxperimenteerd met stukken van 1 dollar in deze zgn. *goloid*-legering, wat trouwens toeliet het gewicht van de stukken te beperken tot 14 g, terwijl een dollar in zilver (dus zonder bijmenging van goud) *circa* 26,75 g of bijna dubbel zoveel woog.

Min of meer in het verlengde hiervan experimenteerde de Munt van Philadelphia met andere zilver-goudlegeringen en andere waarden, met de bedoeling om de gewichten van de stukken aan te passen aan het decimaal stelsel, daar waar die tot dan toe waren uitgedrukt in Engelse grein. De best gekende stukken hierbij zijn de zgn. *stella's* (naar het Latijnse woord voor de ster die was afgebeeld op de keerzijde) ter waarde van 4 dollar. Deze stukken hadden het ronde gewicht van 7 g, en bestonden uit een legering met 6 g goud, 0,3 g zilver en 0,7 g koper; de intrinsieke waarde van dit stuk was ongeveer 20,75 frank, en de keuze voor de uitgifte van een munt van 4 dollar (i.p.v. 5 dollar) was trouwens mee ingegeven door het feit dat op die manier een stuk werd bekomen dat op de internationale markten zou kunnen concurreren met het Franse goudstuk van 20 frank. Van dit stuk bestaan er twee types, waarvan er samen 450 exemplaren werden geslagen; hiervan werden er ongeveer 300 verkocht aan leden van het Amerikaanse Congres tegen \$ 6,50 en het saldo aan verzamelaars tegen \$ 15 ¢.

In dezelfde legering is er ook een uiterst zeldzaam proefstuk van 20 dollar gekend, waarvan er trouwens twee varianten bestaan: op de eerste variëte (die enkel in koper is gekend) had de stempelsnijder het decimaal punt vergeten tussen de 3 en de 5 die het aantal gram koper aangeven; bij de tweede variëte is dit min of meer gecorrigeerd.

Hoewel ondertussen de Amerikaanse regering, in uitvoering van de *Bland-Allison Act*, begonnen was met de uitgifte van zilveren dollarstukken met een gewicht en een gehalte zoals die waren vastgelegd vóór 1873, werd er niettemin geëxperimenteerd met een dollarstuk in een zilver-goudlegering waarvan de samenstelling zó was gekozen, dat het gewicht van het stuk 25 g was i.p.v. de vroegere 26,75 g. Hierbij werd gewerkt met een verhouding tussen de waarde van goud en die van zilver ten belope van 16 tot 1, en dus niet van 15 ½ tot 1, wat de waardeverhouding was die de voorstanders van het internationaal bimetallisme voorgesteld hadden.

Al deze initiatieven konden echter niet voorkomen dat de rol van het zilvermetaal als volwaardig muntmetaal was uitgespeeld, en dat de zilveren dollars die de Amerikaanse regering moest slaan in uitvoering van de wet, geen internationale koers kregen. In dit verband kan voor de anekdote nog worden vermeld dat J. Allard, de toenmalige uitbater van de Munt van Brussel, tussen het tijdstip waarop de wet door het Congres werd goedgekeurd (nl. februari 1878) en het tijdstip waarop de Amerikaanse conferentie werd gehouden (nl. augustus 1878), aan de Amerikaanse regering heeft voorgesteld om dollarstukken te slaan in de Munt van Brussel ⁷, die dan vlot in omloop konden worden gebracht in Europa, maar dit veronderstelde dan wel dat deze stukken internationale koers zouden krijgen, wat dus niet is gebeurd. Maar niet alleen circuleerden deze stukken niet buiten de Amerikaanse landsgrenzen, ook in de Verenigde Staten zelf waren deze stukken niet populair, en gaf de bevolking de voorkeur aan goudstukken, en meer nog, aan bankbiljetten, zelfs nadat de inwisselbaarheid van de *greenbacks* in edele metalen vanaf 1 januari 1879 doorging zoals voorzien. De zware zilveren dollars bleven bijgevolg opgestapeld liggen in de kluisen van de Amerikaanse Schatkist, en dit in steeds grotere hoeveelheden. Overigens was er meer dan voldoende goud in omloop in Amerika: de productie van de goudmijnen in Californië was weliswaar gedaald, maar bleef toch nog belangrijk, en bovendien kenden de Verenigde Staten een positieve handelsbalans, waardoor er

vanuit Europa – en vooral vanuit Frankrijk – goud binnenstroomde, zeker in de jaren 1879 tot 1881, toen Europa te lijden had van slechte graanoogsten, en dus grote hoeveelheden Amerikaans graan moest invoeren.

Het mislukken van de conferentie van 1878 betekende niet, dat de voorstanders van het eerherstel van het zilver bij de pakken bleven zitten. Bovendien vonden ze nu een nieuwe bondgenoot in de Duitse regering, die handenvol geld verloor aan de verkoop van de reeds uit de omloop getrokken zilverstukken, en bovendien nog grote bijkomende hoeveelheden $\frac{8}{9}$ uit de omloop moest trekken en omruilen tegen goudstukken. Daarom besliste de Duitse regering in 1879 de intrekking van de oude zilverstukken voorlopig stop te zetten, en ook de verkoop van haar zilvervoorraad op de markt van Londen op te schorten.

Daarnaast kwam er ook beweging in het standpunt van Groot-Brittannië, of juister gezegd, in dat van het Britse Imperium. De monetaire situatie van dit Rijk was eigenlijk tweeslachtig: enerzijds, was er het moederland met zijn gouden standaard, die Londen onder geen beding wenste op te geven – anderzijds, waren er een aantal koloniën, met als belangrijkste Brits-Indië, die een zilveren standaard hadden. De monetaire situatie van het Britse Rijk werd dan ook soms omschreven als bi-mono-metallistisch. Zolang er een min of meer vaste verhouding had bestaan tussen de waarde van goud en zilver, had dit geen problemen opgeleverd voor de economische betrekkingen tussen het moederland en de kolonies, maar toen vanaf 1873 de zilverprijs eerst langzaam, en daarna steeds sneller, begon te dalen, leverde dit negatieve effecten op die als volgt kunnen worden samengevat:

- langs de ene kant daalde de waarde van de zilveren roepie, waardoor de Indische producten hoe langer hoe goedkoper werden, en de duurere Europese (en in de eerste plaats Engelse) producten uit de markt prijsden. Dit effect was langdurig, omdat de binnenlandse prijzen en dus ook de lonen in Indië zelf stabiel bleven, niettegenstaande de daling van de internationale waarde van de roepie
- langs de andere kant had de Brits-Indische regering grote sommen geleend in Groot-Brittannië, bijvoorbeeld voor de aanleg van een spoorwegnet; daarnaast werden ook de salarissen en de pensioenen van de koloniale ambtenaren uitgekeerd in ponden. Bijgevolg moest de Indische koloniale regering belangrijke sommen in goud betalen, waarvan de tegenwaarde in zilveren roepies dus constant toenam, wat dan leidde tot begrotingstekorten en hogere belastingen.

Ook in Frankrijk, dat zijn goudvoorraad had zien slinken door de graanaankopen in Amerika, gingen er meer en meer stemmen op, om te proberen opnieuw een internationale samenwerking tot stand te brengen om de rol van zilver als volwaardig muntmetaal te herstellen, of om minstens de prijs ervan te stabiliseren. De Franse regering polste hierover de Amerikaanse, die hiernaar wel oren had, en in 1881 besloten beide regeringen de handen in elkaar te slaan en een gezamenlijk initiatief te nemen tot een dergelijke conferentie, die opnieuw zou doorgaan in Parijs. In tegenstelling tot de vorige keer, ging Duitsland nu wel in op de uitnodiging. Daarnaast omvatte, voor de eerste keer, de delegatie van Groot-Brittannië nu ook een gezaghebbende vertegenwoordiger van de Indische koloniale regering, waardoor trouwens de meningsverschillen binnen de Britse delegatie duidelijk aan het licht kwamen. Niettegenstaande het feit dat de voorstanders van het eerherstel van zilver

hun zaak met veel ijver bepleitten, en Duitsland bereid was de verkoop van zilver definitief stop te zetten en de interne zilverschicte te verhogen, bleef Londen onvermurwbaar, en wilde het aan het principe van de gouden standaard niet raken, ook wanneer duidelijk bleek dat haar kolonies hieronder te lijden hadden (*perish the colonies, preserve a principle*). Tegen argumenten van het type «het gele metaal komt het best tegemoet aan de behoeften van het witte ras, en het witte metaal aan de behoeften van het gele ras» was natuurlijk niet veel redelijks in te brengen. Niettemin probeerden de voorstanders van het universeel bimetallisme hun tegenstanders met rationele argumenten te overtuigen: zo wezen ze er meer bepaald op, dat de economische *boom* die was begonnen met de ontdekking van de goudaders in Californië en Australië rond 1850, en die had geduurd tot 1873, definitief achter de rug was, en had plaatsgemaakt voor een depressie, waarbij de prijzen van vele producten daalden, waardoor ook de lonen van de arbeiders en de inkomens van de boeren onder druk kwamen te staan (het opkomend socialisme vond hierin overigens vanzelfsprekend een goede voedingsbodem). Deze prijsdalingen waren allicht voor een deel toe te schrijven aan productiviteitsverbeteringen via een mechanisering van de productieprocessen, maar voor een deel ook aan de invoer vanuit wat met een hedendaags woord de lagelonenlanden zouden worden genoemd, maar waarvan een betere omschrijving zou zijn, landen met een munt waarvan de externe waarde daalde, maar de interne waarde (op de eigen markt) stabiel bleef. Volgens de voorstanders van het internationaal bimetallisme zou deze toestand blijven voortduren, zolang zilver niet in ere werd hersteld.

Uit de notulen van de vergaderingen van de conferentie van 1881 blijkt duidelijk dat de voor- en tegenstanders van het universeel bimetallisme er niet in slaagden elkaar te overtuigen, en er werd dan ook overeengekomen de conferentie, die was begonnen in april 1881, in juli 1881 te onderbreken, en opnieuw samen te komen in april 1882, in de hoop dat ondertussen de verschillende regeringen de voor- en nadelen van dit universeel bimetallisme voldoende tegen elkaar zouden hebben afgewogen om tot concrete beslissingen te kunnen overgaan.

De conferentie is echter niet meer samengeroepen, en heeft ook geen numismatische sporen nagelaten, noch onder de vorm van medailles, noch onder de vorm van proefstukken, laat staat munten.

Ondertussen kwamen de sombere economische voorspellingen meer en meer uit. Zo was ervoor gewaarschuwd dat de onttronning van het zilver als volwaardig muntmetaal zou leiden tot een grote rivaliteit tussen de verschillende landen en hun Nationale Banken, om zoveel mogelijk goud bij elkaar te krijgen. Dit zou dan de financiële situatie van bepaalde landen die het sowieso al moeilijk hadden, en veelal een papieren geldomloop kenden, nog verergeren. Een concreet voorbeeld hiervan was – naast Rusland en Oostenrijk-Hongarije – Italië. Niettegenstaande dit land lid was van de Latijnse Muntunie, en dus zou kunnen worden verwacht dat de Italiaanse lire *a pari* zou noteren met de Belgische, de Franse en de Zwitserse frank, was dit in de praktijk niet het geval: de Italiaanse regering kampte immers voortdurend met begrotingstekorten, die werden ingevuld door de uitgifte van papiergeld, dat in waarde daalde. Ze besloot hieraan een einde te maken, door met behulp van een strikte begrotingsdiscipline en een grote goudlening, de in omloop zijnde biljetten terug *a pari* te brengen en inwisselbaar te maken tegen goud. Begin van de jaren

1880 werd deze operatie, die gigantische afmetingen had, voorbereid met behulp van vooral Engelse bankiers (de relaties tussen Rome en Parijs waren toen gespannen n.a.v. de Franse inmenging in Tunesië, waarop Italië zijn oog had laten vallen). De Italiaanse regering slaagde er met veel inspanningen in, de inwisselbaarheid van de bankbiljetten in goud te herstellen in 1883, maar moest deze kort daarna opnieuw opschorten, omdat de offers die moesten worden gebracht, te groot bleken. Deze gedeeltelijke mislukking had tot gevolg dat ook andere landen, in de eerste plaats Oostenrijk-Hongarije en Rusland, die met gelijkaardige problemen te kampen hadden, in zekere zin de moed lieten zakken, en besloten de inwisselbaarheid van hun bankbiljetten op de lange baan te schuiven. Alleen de landen die reeds een goede financiële positie hadden, slaagden erin deze nog verder te verbeteren, ten koste dus van de zwakkeren. Van monetaire samenwerking of medelijden was hierbij geen sprake. Dit bleek ook duidelijk bij de hernieuwing van de conventie van de Latijnse Muntunie, die eind-1885 afliep: de Franse regering eiste tijdens de besprekingen van de nieuwe conventie, dat België en Italië de grote hoeveelheden zilveren 5-frankstukken uit hun munthuizen die ze in Frankrijk in omloop hadden, bij het einde van de Unie zouden terugkopen tegen goud; pas na lange en moeilijke besprekingen werd een compromis bereikt, dat er echter in essentie nog altijd op neerkwam dat België en Italië hun zilverstukken moesten terugkopen van Frankrijk, en dit tegen de goudwaarde ervan.

Ondertussen verslechterde de economische toestand hoe langer hoe meer. In 1887 belastte de Britse regering een commissie van 12 deskundigen, de zgn. *Gold and Silver Commission*, met een onderzoek naar de oorzaken van en remedies voor de economische depressie. Deze commissie bracht een zeer gedetailleerd verslag uit, dat bestond uit 3 delen: een eerste deel, dat door alle 12 leden werd goedgekeurd, een tweede deel, dat werd goedgekeurd door 6 leden die de gouden standaard genegen waren, en een derde deel, dat werd goedgekeurd door de overige 6 leden die voorstanders waren van het internationaal bimetallisme. Een betere illustratie van het gebrek aan eensgezindheid kon moeilijk worden gegeven... In hetzelfde jaar stuurde de Amerikaanse president een afgevaardigde op rondreis bij de Europese regeringen, om te polsen naar de opportuniteit om een nieuwe monetaire conferentie bijeen te roepen, of juist gezegd, om de vorige conferentie van 1881, die eigenlijk in 1882 terug had moeten samenkomen, nieuw leven in te blazen. De meeste regeringen zagen het nut hiervan echter niet in, en gingen integendeel zelfs meer en meer over tot het nemen van protectionistische maatregelen, door het verhogen van de invoerrechten om hun eigen industrieën te beschermen tegen buitenlandse concurrentie. Internationale samenwerking om te komen tot een oplossing van de economische problemen was dus *de facto* onbestaande.

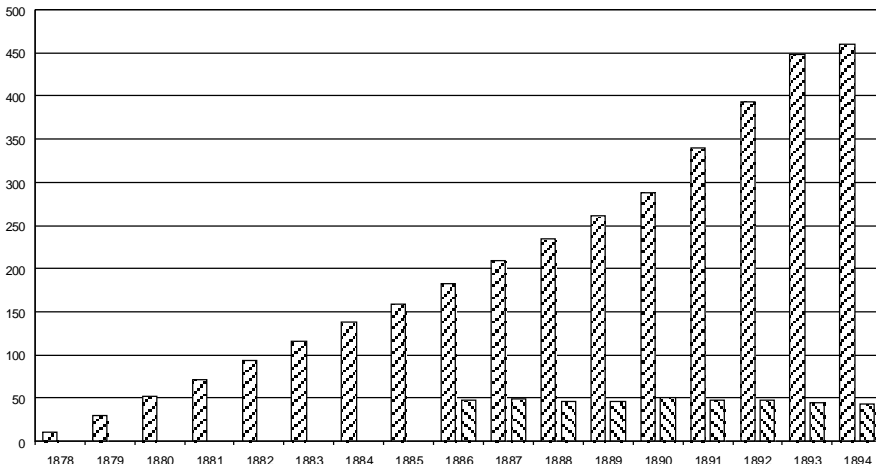
In 1889 werd er, naar aanleiding van de 100ste verjaardag van de Franse Revolutie, opnieuw een wereldtentoonstelling georganiseerd in Parijs. Naar analogie van wat in 1867 was gebeurd, nam de Franse regering het initiatief tot het bijeenroepen van een aantal wetenschappelijke congressen, in het totaal rond een 60-tal verschillende onderwerpen. Eén van deze congressen handelde over de monetaire problematiek. Het aantal deelnemers (in tegenstelling tot een conferentie, zonder diplomatieke status) was groter dan ooit tevoren, maar dit congres had niet tot doel om concrete aanbevelingen te formuleren ter attentie van de regeringen van de vertegenwoordigde landen. In tegenstelling tot de conferentie van 1881, die geen numismatische

sporen heeft nagelaten, bestaat er wel een medaille van het bezoek dat de deelnemers van dit congres hebben gebracht aan de *Banque de France*. Er bestaan ook cassettes met een volledige reeks Franse munten in gepolijste stempelkwaliteit, maar deze werden geslagen n.a.v. de Wereldtentoonstelling als dusdanig, en stonden dus los van het monetair congres.

Om de idee van het internationaal bimetallisme te promoten, werden ondertussen in Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten zgn. bimetallistische liga's opgericht. Deze liga's telden vooraanstaande politici, professoren, bankiers en industriëlen onder hun rangen, en ze subsidieerden (onder meer via het toekennen van belangrijke prijzen ⁹⁾ de uitgifte van boeken rond de monetaire problematiek en de oplossing ervan via universeel bimetallisme. Deze publicaties waren van zeer uiteenlopende kwaliteit, en zo hadden met name in Duitsland bepaalde ervan duidelijk een antisemitisch karakter, door te beweren dat joodse bankiers het goud oppotten en daarmee boeren en arbeiders in de problemen hielpen.

Ondertussen werd het rond 1890 in de Verenigde Staten van Amerika duidelijk, dat de meer dan 10 jaar oude *Bland-Allison Act* aan het vooropgezette doel voorbij-schoot: de bedoeling was geweest de economische situatie te verbeteren door een zekere inflationistische politiek te voeren, via het in omloop brengen van zilveren dollars. Meer dan 85 % van de geslagen stukken bleven echter opgeslagen liggen in de kluizen van de Amerikaanse schatkist, en deze zilveren dollars verhoogden dus niet of nauwelijks de geldcirculatie, en verbeterden bijgevolg evenmin de economische toestand.

VERENIGDE STATEN UITVOERING VAN DE BLAND-ALLISON EN SHERMAN ACTS

- ☑ CUMULATIEVE AANKOPEN VAN ZILVER (in miljoen ounces)
- ☒ ZILVEREN DOLLARS EFFECTIEF IN OMLOOP (idem)

Vandaar dat de zgn. *silverites* in 1890 een nieuw initiatief lanceerden, waarbij de aankoop van zilver voor vaste bedragen (in de praktijk kwam dit neer op 2 miljoen dollar, goed voor ongeveer evenveel *ounces* zilver per maand) werd vervangen door de aankoop van vaste hoeveelheden zilver (nl. 4,5 miljoen *ounces* per maand, wat neerkwam op de volledige jaarproductie van de Amerikaans zilverbijzettingen), die zelfs niet meer moesten worden omgezet in zilverstukken, maar als tegenwaarde zouden dienen voor de uitgifte van bankbiljetten, die dus niet door goud, maar wel door zilver zouden worden gedekt. Op die manier droegen de aankopen van zilver indirect wél bij tot een verhoging van de geldomloop, en hopelijk tot een verbetering van de economische toestand. De goedkeuring van deze wet (de zgn. *Sherman Act*) had tot gevolg dat de zilverprijs kortstondig steeg tot ongeveer 175 frank per kg muntzilver (900 ‰), hetzij een niveau dat de voorbije twaalf jaar niet meer was bereikt. Maar al snel bleek dat deze opstoot het gevolg was van pure speculatie, en nog vóór het jaar 1890 voorbij was, was de prijs alweer gezakt tot onder de 150 frank per kg.

Het werd duidelijk dat ook de *Sherman Act* geen succes zou worden, en de agitatie van de *silverites* hernam in 1891 met vernieuwde kracht. Omdat er toen belangrijke verkiezingen voor de deur stonden, en de Amerikaanse regering vreesde voor haar meerderheid, nam ze – om de gemoederen te sussen – eens te meer contact op met de voornaamste Europese regeringen, met het oog op het organiseren van een nieuwe internationale conferentie. Frankrijk, dat zich in 1878 en 1881 nog een goede bondgenoot had getoond in de strijd voor de herwaardering van het zilver, reageerde niet bepaald enthousiast; dit kan worden verklaard door het feit dat de dreiging die uitging van de daling van de zilverprijs, er zo goed als bezworen was: de *Banque de France* was er in de loop van de tweede helft van de jaren 1880 in geslaagd, haar goudvoorraad sterk te verhogen, en was zelfs bij machte geweest om de *Bank of England* ter hulp te komen bij een belangrijke bankcrisis die zich op de Londense kapitaalmarkt voordeed naar aanleiding van het staatsbankroet van Argentinië, dat ook de befaamde *Baring's Bank* in zijn val meesleurde.

Daarom bedankte Parijs voor de eer van het organiseren van de nieuwe internationale conferentie. Daarna werd met de idee gespeeld, deze te laten doorgaan in Chicago, waar een wereldtentoonstelling zou worden georganiseerd naar aanleiding van de 400ste verjaardag van de ontdekking van Amerika door Columbus in 1492, maar hiervoor was het enthousiasme bij de Europese regeringen niet groot. Nadat ook Londen had afgehaakt, werd als compromis uiteindelijk Brussel gekozen, en de Belgische regering toonde zich inderdaad graag bereid om als gastheer op te treden, wat – als we de notulen van de vergaderingen mogen geloven – ook goed is gelukt. Op deze conferentie werd het probleem nog eens van alle kanten uit de doeken gedaan, maar omdat de waarde van het zilver ondertussen was gezakt tot ongeveer 2/3 van het niveau van vóór 1873, was het duidelijk dat van een herwaardering van het zilver tot op het vroegere niveau geen sprake meer kon zijn; hoogstens kon worden gedacht aan een stabilisering rond het toenmalig prijsniveau van ongeveer 135 à 140 frank per kg muntmetaal.

In tegenstelling tot de vorige conferenties, die vooral beperkt bleven tot discussies over de oorzaken en de effecten van de monetaire crisis, werden op de conferentie van 1892 ook besprekingen gewijd aan mogelijke remedies. Zo was er een plan van een lid van de Rothschild-familie, die optrad als afgevaardigde van de Engelse

regering, en die pleitte voor aankopen van zilvermetaal door de Europese regeringen, naar het voorbeeld van wat de Amerikaanse regering deed, om de zilverprijs op te krikken via een hogere vraag. Ook een voorstel om bankbiljetten met internationale koers uit te geven, die dan zouden worden gedekt door zilvermetaal, kwam aan bod, maar de conferentie kwam tot geen conclusies, en besliste eind-1892 haar werkzaamheden op te schorten en opnieuw samen te komen in 1893, in de hoop dat de regeringen ondertussen de tijd zouden nemen om de remedies te analyseren en een keuze te maken uit de verschillende alternatieve oplossingen.

Hiervan is echter niets in huis gekomen, omdat in 1893 de Britse regering een beslissing nam die eigenlijk de definitieve doodsteek betekende voor het zilver als muntmetaal. Inderdaad was gedurende heel deze periode, de aanmunting van zilver in Brits-Indië vrij gebleven, d.w.z. dat iedereen die zilvermetaal bezat, dit in onbeperkte hoeveelheden en aan een vaste koers kon laten omzetten in zilveren roepies. Zoals reeds gezegd was de externe waarde van de roepie ten opzichte van het pond en andere goudvaluta gedaald, parallel met de daling van de waarde van het zilver, waardoor de concurrentiepositie van de Indische producten continu verbeterde, maar wat de handel, omwille van de onzekerheid over de juiste prijzen, toch negatief beïnvloedde. Daarom besliste de Britse regering de waarde van de roepie te stabiliseren op een vaste wisselkoers ten opzichte van het pond (nl. 15 roepies = 1 pond, wat overeenstemde met een prijs van 43 pence per ounce of zo'n 140 frank per kg zilver), die neerkwam op een lichte overwaardering t.o.v. de intrinsieke waarde, wat dan natuurlijk inhield dat de aanmunting van de zilveren roepies voor rekening van particulieren moest worden verboden. De vraag naar zilver stortte daarop ineen, en de prijs ervan zakte in enkele dagen tijd met *circa* 30 % tot onder de 100 frank per kg muntzilver (à 900 ‰), om zich nadien (tot aan Wereldoorlog I) niet meer noemenswaardig van deze klap te herstellen.

Mede als gevolg hiervan besliste de nieuwe Amerikaanse regering eind-1893 een einde te maken aan de aankopen van zilver volgens de bepalingen van de *Sherman Act*; van de meer dan een half miljard zilveren dollarstukken die in uitvoering van de *Brand-Allison* en de *Sherman Act* waren geslagen, zijn er overigens nooit veel meer dan 65 miljoen in omloop gekomen, terwijl de rest opgeslagen bleef in de kluizen van de Amerikaanse Schatkist.

Het enige land dat nog onbeperkt *credit* toekende aan zilver was China, dat echter in heel dit verhaal niet voorkomt, omdat het nauwelijks deelnam aan de internationale handel.

In de Verenigde Staten van Amerika hernieuwden de zgn. *silverites* hun inspanningen, en ze vonden hierbij bondgenoten in politieke en industriële kringen in Groot-Brittannië en het Duitse Rijk, zelfs in die mate dat het Duitse parlement in 1895 een motie goedkeurde waarbij de Duitse regering werd gevraagd de internationale conferentie van Brussel van 1892, die eigenlijk in 1893 opnieuw had moeten samenkomen, nieuw leven in te blazen; hiervan is echter niets in huis gekomen. Ondertussen groeide in de Verenigde Staten van Amerika de vraag van de geldstandaard uit tot het belangrijkste thema van de presidentsverkiezingen van 1896, met de Republikeinse Partij als verdedigster van de gouden standaard, en de Democratische Partij als verdedigster van het eerherstel van het zilver. Het kwam tot een bitse strijd

tussen de beide presidentskandidaten, waarbij populisme en demagogie niet werden geschuwd. Ondanks de spraakmakende redevoering van de kandidaat van de Democratische Partij, waarin deze ervoor waarschuwde dat «de mensheid niet aan een gouden kruis mocht worden genageld», behaalde de Republikeinse kandidaat – en de gouden standaard – toch de overwinning in de verkiezingen, zij het zeer nipt: een verschuiving van zo'n 25.000 stemmen op een totaal van 14 miljoen ware, met het Amerikaanse kiessysteem, voldoende geweest om de balans in de andere richting te doen overhellen. Wel had de nieuwe president een toegeving moeten doen, door in zijn verkiezingsprogramma de belofte op te nemen om nog maar eens een internationale monetaire conferentie bijeen te roepen. De afgevaardigde die hij hiertoe in 1897 naar Europa stuurde, moest echter snel tot de vaststelling komen dat hiervoor geen enkele interesse meer bestond bij de Europese regeringen, en een dergelijke conferentie is er dan ook niet gekomen.

Hoe zijn de betrokken landen dan uiteindelijk toch uit de economische crisis geraakt? Eigenlijk door een soort *deus ex machina*, nl. dankzij de ontdekking, in de loop van de jaren 1890, van nieuwe goudmijnen, eerst in Alaska, en nadien en op een veel grotere schaal, in Zuid-Afrika. De omvang en ook de impact van deze ontdekkingen waren minstens vergelijkbaar met deze die een kleine vijftig jaar daarvoor waren gedaan in Californië en Australië. Dankzij de sterk verhoogde goudproductie kon rond 1895 de «goudhonger» van de verschillende regeringen worden gestild, en kon de geldcirculatie worden verhoogd, wat de economische activiteit ten goede kwam. Zo slaagde Oostenrijk-Hongarije er reeds in 1892 in, de gouden standaard in te voeren, ter vervanging van de papieren standaard die het sinds de Napoleontische oorlogen kende; hierbij werd de gulden vervangen door een nieuwe munteenheid, nl. de kroon, die echter in geen eenvoudige waardeverhouding stond tot noch de Franse frank (1 frank = 0,95 kroon), noch de Duitse mark (1 mark = 1,18 kroon), noch het Britse pond (1 pond = 24,02 kroon), noch de Amerikaanse dollar (1 dollar = 4,94 kroon). In 1897 ging ook Rusland over tot de invoering van de gouden standaard, waarbij de roebel *de facto* met 1/3 werd gedevalueerd ten opzichte van zijn vroegere waarde; de roebel werd hierbij gekoppeld aan de Franse frank in een verhouding 100 frank = 37 ½ roebel, en met deze dubbele waardeandauiding zijn trouwens in 1902 prestigemunten uitgegeven, overigens in een te kleine oplage (nl. 225 exemplaren) om ze te kunnen bestempelen als tastbare uitingen van internationale monetaire samenwerking.

De roep om het zilver in zijn oude rol en glorie te herstellen werd daarmee zonder voorwerp. De vraag of dit eerherstel *überhaupt* had kunnen leiden tot een verbetering van de economische toestand, was daarmee ook zonder voorwerp, maar in de

vakliteratuur rond monetaire en economische vraagstukken zijn de laatste tijd een aantal nieuwe theoretische en econometrische benaderingen ontwikkeld, die aantonen dat het bimetallisme zoals het tot in 1873 heeft gefunctioneerd, wel degelijk een positieve invloed heeft gehad op de economische ontwikkeling in die jaren, en dat het obstinaat opteren voor de gouden standaard, eerst door Groot-Brittannië, en daarna geleidelijk aan door de meeste landen, niet noodzakelijk de beste keuze blijkt te zijn geweest.

In principe eindigt hier dus het verhaal van de (mislukte) pogingen tot internationale monetaire samenwerking. Vooraleer af te sluiten, wordt even ingegaan op een aantal (numismatische) vragen die voorlopig onbeantwoord blijven, en die te maken hebben met twee uitgiftes die expliciet verwijzen naar de monetaire vraagstukken die in deze bijdrage aan bod zijn gekomen.

De eerste reeks vragen heeft betrekking op de Belgische medaille die aan het begin van deze bijdrage reeds aan bod is gekomen.

Volgens de catalogus van Dupriez bestaat deze medaille in zilver, in brons en in koper. Hoogstwaarschijnlijk waren de zilveren exemplaren bestemd voor de deelnemers aan de conferentie, die juist tot doel had het zilvermetaal in ere te herstellen; het zou dan ook niet erg gepast zijn geweest, hun een koperen exemplaar te geven. De notulen van de zevende zitting van de conferentie geven hierover echter geen uitsluitsel, maar verwijzen enkel naar het feit dat de medailles werden uitgedeeld. Aangezien er 50 deelnemers waren aan deze conferentie, is het logisch aan te nemen dat er minstens 50 exemplaren in zilver zijn geslagen. Wat is dan de bedoeling geweest van de bronzen en de koperen exemplaren? Dienden deze als proefstukken om de stempels te testen? Voor de bronzen exemplaren is dit enigszins plausibel, aangezien Dupriez een medaille in brons vermeldt met een randvervorming, wat er op kan wijzen dat de bronzen muntplaatjes dienden om de slagtechniek op punt te stellen. Misschien waren de koperen exemplaren dan bestemd voor de medewerkers van de officiële afgevaardigden, bijvoorbeeld voor het personeel dat het secretariaat van de vergaderingen heeft verzorgd, of voor tolken die moesten zorgen voor een simultaanvertaling, aangezien de conferentie deels in het Frans en deels in het Engels is verlopen. Het is natuurlijk ook mogelijk dat de bronzen en/of de koperen exemplaren, naslagen zijn. Navraag hieromtrent bij Dhr. Coenen, Muntmeester, zijn helaas zonder antwoord gebleven.

Een tweede reeks vragen betreft een fantasiemunt van 5 frank die in 1873 (of in ieder geval met dat jaartal) is uitgegeven in naam van de Franse kroonpretendent Henri V, met een gewicht van 25 g en een gehalte van 835 i.p.v. 900 ‰. Deze daling van het gehalte lag zeker in de lijn van voorstellen om het zilveren 5-frankstuk te herleiden tot pasmunt. Dit stuk draagt op de keerzijde het omschrift «DÉDIÉE À LA COMMISSION MONÉTAIRE INTERNATIONALE», maar het is niet duidelijk welke commissie hiermee wordt bedoeld: in 1873 heeft er immers geen internationale monetaire conferentie plaatsgevonden, ook niet in de schoot van de Latijnse Muntunie; daarnaast kan worden opgemerkt dat er in Frankrijk weliswaar een *commission monétaire* bestond, maar die had als taak, de kwaliteit te verifiëren van de muntstukken die door de Munt van Parijs werden geslagen, en ze had dus geen internationaal mandaat. Sommige auteurs identificeren het wapenschild onder de beeldenaar van Henri V als dat van het Zwitserse Neuchâtel, wat er dan op zou wijzen dat het stuk in Neuchâtel werd geslagen; inderdaad is er in het kanton Neuchâtel, meer bepaald in Le Locle, een privé-munthuis gevestigd, nl. dat van de firma Huguenin, maar dit atelier is pas in 1888 medailles beginnen uitgeven – andere auteurs stellen dan weer dat de commissie in kwestie zetelde in Neuchâtel, maar waarom is dan gekozen voor de beeldenaar van Henri V, die als pretendent tenslotte geen enkel land kon vertegenwoordigen? De graveur heeft getekend met de naam Gessener, maar mogelijks was dit een pseudoniem, aangezien een medaille gekend is uit 1872 met een identieke beeldenaar, en die is getekend met de naam Veyrat, een graveur van Franse oorsprong, maar die vooral in België heeft gewerkt, en met name veel voor de firma Würden. Ook op deze vragen blijven de antwoorden voorlopig achterwege.

NOTEN

- 1/ De term Latijnse Muntunie was op dat moment nog niet van toepassing, en is overigens nooit officieel aangenomen door de betrokken landen. Hij werd hoogstwaarschijnlijk voor het eerst gebruikt in 1867, om de in 1865 opgerichte muntunie tussen België, Frankrijk, Italië en Zwitserland te onderscheiden van de muntunie die in 1857 was opgericht door de meeste Duitse Staten en Oostenrijk.
- 2/ Overigens hebben maar twee landen gebruik gemaakt van deze toetredingsclausule: de Pauselijke Staten in 1866 (maar hun vraag tot toetreding werd verworpen) en Griekenland in 1868 (dat wel als vijfde lid werd aanvaard).
- 3/ Deze premie liep op bepaalde momenten op tot 185 %, d.w.z. dat er 285 papieren dollar nodig waren om 100 gouden dollar te kopen. Hoewel deze premie in 1867-1868 reeds was gezakt tot rond de 40 %, had de Amerikaanse regering nog altijd wel andere financiële zorgen dan de lichte aanpassing met zo'n 4 % van de theoretische goudwaarde van de dollar, en zou in ieder geval het herstellen van een effectieve goudcirculatie een werk van lange adem worden.
- 4/ In feite vormt dit weerom een toepassing van de reeds geciteerde monetaire wet: aangezien de geldmassa, door het ontronen van het zilver als muntmetaal, inkrimpt, moeten de prijzen en/of de economische activiteit dalen.
- 5/ Het feit dat deze verhouding niet overal dezelfde was, vormde juist het zwakke punt van de dubbele standaard, aangezien het speculatie in de hand werkte. De internationale samenwerking die men tot stand wilde brengen, had dus onder meer tot doel dezelfde waardeverhouding vast te leggen in alle landen.
- 6/ Ondertussen zijn deze stukken 10.000 à 25.000 keer zoveel waard geworden...
- 7/ Hij hoopte allicht op die manier zijn muntpersen, die sinds 1876 geen Belgische 5-frankstukken meer mochten slaan, terug te laten renderen.
- 8/ Onder de zilverstukken bevonden zich trouwens ook Oostenrijkse stukken die in Duitsland in de omloop waren gekomen tijdens de Muntunie van 1857 tot 1867, maar die niet naar Oostenrijk konden worden teruggestuurd, omdat dit land geen goudvoorraad van betekenis bezat, maar vooral een papieren geldomloop kende.
- 9/ Zo trad de schatrijke Franse bankier van Italiaanse oorsprong, H. Cernuschi (o.a. gekend van het museum met Oosterse kunst dat hij aan de stad Parijs schonk), op als sponsor van een prijs ter waarde van 10.000 goudfrank. Hij gaat ook door als de «vader» van het begrip «universeel» of «internationaal bimetalisme».

BIBLIOGRAFIE

- Conférence Monétaire Internationale à Paris*, Parijs 1867.
International Monetary Conference in Paris, Washington 1878.
International Monetary Conference in Paris, Cincinnati 1881.
International Monetary Conference in Brussels, Washington 1892.
Final report of the Royal Gold and Silver Commission, Londen 1888.
 Arendt O., *Das goldene Zeitalter L. Bambergers*, Berlijn 1893.
 Arendt O., *Die Silberenquête*, Berlijn 1894.
 Arendt O., *Die Ursachen der Silberentwerthung*, Berlijn 1899.
 Atkinson E., *Report to the President of the US*, Washington 1887.
 Augspurg G.D., *Gold- und Silberwährung*, Bremen 1869.
 Bagehot W., *On the depreciation of silver*, Londen 1877.
 Bain F.W., *The corner in gold*, New York 1893.
 Bamberger L., *Die Schicksale des lateinischen Münzbundes*, Berlijn 1885.
 Bamberger L., *La réhabilitation de l'argent*, Parijs 1881.
 Bamberger L., *L'argent*, Parijs 1892.
 Bamberger L., *Les sophismes des partisans de l'argent*, Parijs 1893.
 Barbour D., *The theory of bimetallism*, Londen 1885.
 Barclay R., *The silver question and the gold question*, Londen 1894.
 Barker W., *Bimetallism*, Philadelphia 1896.
 Barrême J., *Projet d'union monétaire universelle*, Parijs 1904.
 Bever, *Die Frage des Goldes und des Silbers*, Keulen 1893.
 Boissevain G.M., *La situation monétaire en 1897*, Parijs 1897.
 Boissevain G.M., *Le problème monétaire et sa solution*, Parijs 1891.
 Boissevain G.M., *The monetary situation in 1897*, Londen 1897.
 Bookwalter J., *If not silver, what*, New York 1896.
 Boutan E., *Résumé de la question monétaire*, Parijs 1895.
 Boyd J.P., *McKinley's great battle for gold and silver*, s.l. 1897.
 Bryan W.J. et al., *Silver and gold speeches*, New York 1897.
 Bryan W.J., *The first battle*, Chicago 1896.
 Burkhardt-Bischof A., *Die lateinische Münzconvention und der Internationale Bimetallismus*, Bazel 1886.
 Cernuschi H., *Anatomie de la monnaie*, Parijs 1874.
 Cernuschi H., *Michel Chevalier et le bimétallisme + La monnaie bimétallique*, Parijs 1876.
 Chasserie-Laprée P., *L'union monétaire latine*, Parijs 1911.
 Chevalier M., *On the probable fall of the value of silver*, New York 1850.
 Cramer-Frey, *Die Münzfrage*, Zürich 1881.
 Dana Horton S., *Silver in Europe*, New York 1892.
 Darwin L., *Bimetallism – a summary and overview*, Londen 1897.

- de Chanier O., *La conférence de Paris de 1881*, Parijs 1881.
- de Laveleye É., *International bimetalism and the battle of the standards*, Londen 1881.
- del Mar M.E., *History of monetary crimes*, Hawthorne 1899.
- Ducrocq Th., *Études d'histoire financière et monétaire*, Parijs 1887.
- East India Company, *Papers having reference to the silver question (Blue Book)*, Londen 1877.
- Einaudi L., *Money and politics – European monetary unification*, Oxford 2001.
- Ferguson J.H., *Het bimetalisme en de jongste muntverordeningen van Brits-Indië*, Amsterdam 1894.
- Fitzergald A., *The 30 years' war on silver*, New York 1899.
- Fox D.M., *The silver side*, Chicago 1897.
- Frère-Orban, *La question monétaire*, Brussel 1874.
- Gallarotti G.M., *Anatomy of an international monetary regime*, Oxford 1995.
- Garcia de Carceres F., *El monometalismo y el bimetalismo*, Madrid 1923.
- Giffen R., *The case against bimetalism*, Londen 1895.
- Goschen G.J., *Théorie des changes étrangers*, Londen 1892.
- Grandmont J.M., *Money and value, a reconsideration of the classical and neoclassical monetary theories*, Cambridge 1985.
- Gschwendner A., *Die Deutsch-Französische Münzidentität*, Ausburg 1871.
- Gschwendner A., *Zur allgemeinen Münzeinheit*, Erlangen 1869.
- Hallard J.H., *Gold and Silver*, Londen 1897.
- Hanna H.H. et al., *Gold standard in international trade*, Washington 1904.
- Haupt O., *L'histoire monétaire de notre temps*, Saint-Denis 1894.
- Helm E., *The joint standard*, Londen 1894.
- Hepburn A.B., *History of the Currency of the US*, New York 1924.
- Houdard A., *Le malentendu monétaire*, Parijs 1891.
- Jaberg P., *Die Stellung der Schweiz*, Zürich 1920.
- Jacob W., *An historical inquiry into the production and consumption of precious metals*, Londen 1831.
- Janssen A., *Les conventions monétaires*, Brussel 1911.
- Jevons W.S., *Money and the mechanism of exchange*, New York 1877.
- Kemmerer E.W., *Gold and the gold standard*, New York 1944.
- Klüpfel G., *Die Gold- und Silberproduktion*, Stuttgart 1895.
- Laughlin J.L., *History of bimetalism in the US*, New York 1886.
- Leo V., *Die Vorzüge des Bimetallismus*, Berlijn 1900.
- Mac Leod H., *Bimetallism*, Londen 1894.
- Malou, *Discours sur la question monétaire*, Brussel 1873 en 1885.
- Meyer R., *Les banques d'émission suisses et le drainage des écus*, Genève 1903.
- Molesworth G.L., *Silver and gold. The money of the world*, Manchester 1894.
- Nève J., *Le bimétallisme rationnel*, Parijs 1894.

- Nicholson J.S., *A treatise on money and essays on monetary problems*, Londen 1895.
- Panic M., *European Monetary Union, lessons from the classical gold standard*, Londen 1992.
- Patterson R.H., *The new golden age*, Londen 1882.
- Poor H.V., *Resumption and the silver question*, New York 1894.
- Rastel G., *Les controverses doctrinales sur le bimétallisme au XIXe siècle*, Parijs 1935.
- Redish A., *Bimetallism*, Cambridge 2000.
- Reis J., *International Monetary Systems*, Londen 1995.
- Reti St.P., *Silver and gold: the political economy of international monetary conferences 1867-1892*, West-port 1998.
- Rochussen, *Studies over geld- en muntwezen*, Den Haag 1888.
- Rothwell R.P., *Universal bimetallism*, New York 1893.
- Russell H.B., *International monetary conferences*, New York 1896.
- Schäffle A., *Internationale Doppelwährung*, Tübingen 1881.
- Schüepp J., *Beiträge zur schweizerischen Münzgeschichte*, Bazel 1895.
- Seyd E., *Bullion and foreign exchange*, Londen 1874.
- Shaw W.A., *Histoire de la monnaie*, Parijs 1896.
- Singer K., *Die Motive der indischen Geldreform*, Strassburg 1910.
- Sleeswijk C., *Duometallisme*, Amsterdam 1895.
- Soetbeer A., *Edelmetallproduktion und Verhältnisse zwischen Gold und Silber*, Gotha 1879.
- Soetbeer A., *Litteraturnachweis über Geld- und Münzwesen*, Berlijn 1891.
- Stokes A., *Joint metallism*, New York 1895.
- Süss E., *The future of silver*, Washington 1893.
- Swan Ch.H., *Monetary problems and reforms*, Londen 1897.
- Taussig F.W., *The silver situation in the US*, New York 1893.
- Teller, *The battle of the standards*, Chicago 1896.
- Thorwart F., *Soll Deutschland seine Goldwährung aufgeben*, Stuttgart 1895.
- Union syndicale de Bruxelles, *La question monétaire*, Brussel 1881.
- Utley A.J., *Bimetallism*, New York 1896.
- Walker F.A., *International bimetallism*, New York 1895.
- Warner A.J., *Facts about silver*, New York 1894.
- Weinstein A., *Prelude to Populism: Origins of the Silver Issue (1867-1878)*, New Haven 1970.
- White T., *Silver and gold. Both sides of the shield*, s.l. 1895.
- Willis H.P., *A history of the Latin Monetary Union*, Chicago 1901.
- Wilson E., *Battles for the standard*, Burlington 2001.
- Wolcott E.O., *Statement of the international bimetallic commission*, Washington 1898.
- Wolowski L., *L'or et l'argent*, Parijs 1870

TECHNISCHE GEGEVENS

Beschrijving	Gehalte ‰	Ø mm	Gewicht g	Opmerkingen
Frankrijk Napoleon III 10 Fl - 25 Fr 1867	Au 900	24	8,0645	25 ex.
Frankrijk Napoleon III 5 \$ - 25 Fr 1867	Au 900	24	8,0645	25 ex.
Groot-Brittannië Victoria 1 Fr - 10 p 1867	Ag 835	23	5	
Groot-Brittannië Victoria 5 Fr - 2 Fl 1868	Au 900	16,5	1,6129	
Groot-Brittannië Victoria 1 ducat - 100 p 1867	Au 900	18,5	3,2258	
USA 5 \$ - 25 Fr 1868	Au 900	24	8,0645	alleen geslagen in Cu en Al
Zweden Karel XV 1 carolin - 10 Fr 1868-72	Au 900	19	3,2258	81.153 ex.
Oostenrijk Franz Joseph 10 Fr - 4 Fl 1870-91	Au 900	19	3,2258	110.263 ex. (1892 = naslag)
Oostenrijk Franz Joseph 20 Fr - 8 Fl 1870-91	Au 900	21	6,4516	1.890.661 ex. (1892 = naslag)
Hongarije Franz Joseph 10 Fr - 4 Frt 1870-92	Au 900	19	3,2258	775.546 ex.
Hongarije Franz Joseph 20 Fr - 8 Frt 1870-92	Au 900	21	6,4516	6.632.398 ex.
USA 10 \$ ubiqué 1874	Au 900	34,8	16,72	bestaat ook in Cu
Frankrijk 10 Fr 1879	Ag 845,5 Au 54,5 Cu 100	37	26,613	
USA 100 ¢ goloid 1879-80	Ag 845,5 Au 54,5 Cu 100	32,8	14	
USA 4 \$ stella 1879-80	Au 857,1 Ag 42,9 Cu 100	21,5	7	450 ex.
USA 20 \$ 1879	Au 857,1 Ag 42,9 Cu 100	34,1	35	
USA 1 \$ 1879-80	Ag 895,8 Au 4,2 Cu 100	35,5	25	
Rusland Nicholas II 37,5 R - 100 Fr 1902	Au 900	33,1	32,258	225 ex.; naslagen in CuNi
België Leopold II module 5 Fr 1892	Ag 900 of Cu of brons	37	25	minstens 50 ex. in Ag
Frankrijk Henri V 5 Fr 1873	Ag 835	43	25	
Henri de France Anvers 1872	brons	48,7	37,44	

De opgegeven gehalten en gewichten van de munten zijn de theoretische waarden.

De gegevens van de medaille van Henri de France zijn deze van het exemplaar in het Penningkabinet van Brussel.